

Kulturna svoboda je namreč izvežbana sposobnost, voliti izmed več danih možnosti z ozirom na zadnjo, trajno posledico. Človeška svoboda ni absolutna, človek v realnem obližju življenja in prirode je navezan le na gotovo, omejeno število možnosti, njegova volilna sposobnost (svoboda) je omejena. Kemična in fizikalna telesa nimajo navadno nobene svobode, nobene misleče volilne, njih delovanje se vrši po strogih, zanje neizpremenljivih prirodnih zakonih, odpira se jim navadno samo en, strogo začrtan in določen tir. Tudi žival ni svobodna, vodi jo ukaz slepega instinkta. Človek živi svobodno, človek voli in izbira svojo reakcijo napram obližju, izvoli jo po konkretnem slučaju in vedno z ozirom na trajni uspeh. Samo od materije neodvisni duh ima absolutno svobodo, število njegovega izbora je neomejeno. Človek stoji nekako v sredi med determinizmom mrtve prirode in indeterminizmom duha.

Svoboda ni apriorna, prirojena sposobnost, ki jo prinese človek gotovo na svet. Človek se rodi le z dispozicijo svobode, ki jo razvije, izvežba in utrdi šele racionalna vzgoja. Dispozicija svobode ni pri vseh enako močna, dalje pa zaradi delitve dela ni mogoče, da bi se pri vseh neposredno in enakomerno izvežbala. Vsi ljudje se ne morejo do 35., do 40. leta posvetiti izključno vzgoji in samovzgoji, vežbanju kulturne svobode do najvišje popolnosti. Kdo bi potem: 1. opravljal druge za obstoj države potrebne posle; 2. kdo bi pridobil ogromna vzgojevalna sredstva? Dane, le polagoma izpremenljive razmere bodo še dolgo časa omogočevale vzgojo v kulturni svobodi le malemu izboru posebno nadarjenih; večina drugih je postane deležna samo po vodstvu, posredovanju tega izbora. Ljudstvo samo izbire najboljše iz svoje srede in jim ustvari vse pogoje dolgotrajne vzgoje in izobrazbe. Taka strokovna vzgoja ljudskega cveta je potrebna pri vseh javnih in državnih poslih, zlasti pri sklepanju zakonov, zakaj le strokovno izvežbana predvidnost prepreči zakone, ki bi s svojimi posledicami vedno ogrožali državljanski mir.

D.

Jugoslovanski tabor „Svete vojske“.

se je vršil preteklo nedeljo ves dan v hotelu Union v Ljubljani ob ogromni udeležbi poslušalstva vseh starosti, vseh stanov in slojev. Bili so navzoči Slovenci, Hrvati in Srbi: vsa naša mlada država se je po svojem zastopstvu zarotila proti nemorali, ki se v tako strašnih oblikah in posledicah pojavlja v našem narodu v glavnem po krivdi alkohola. Bog blagoslovi to ofenzivno in v resnici domoljubno delo!

Slovensko učiteljstvo je imelo na tem znamenitem taboru odlično besedo. Tovariš E. Gangl je pozdravil tabor v imenu Slovenske šolske Zveze ter govoril potem o vzgoji naroda; tovarišica Marica Koželjeva pa je razpravljala o vzgoji mladine k treznosti. Obema so poslušalci izrekli glasno pohvalo. Ker izidejo vsi referati v tisku, nam ni treba o njih dalje razpravljati.

Predsednik naše Zaveze, tovariš L. Jelenc, je pozdravil tabor s tem nagovorom: Zaveza jugoslovanskega učiteljstva radostno pozdravlja in odobruje veliko in važno delo »Svete vojske« za treznost naroda. Zato bo naša Zaveza ob vsaki priliki z besedo in pismom vplivala na vse v njej včlanjeno učiteljstvo, da deluje med narodom z vsemi silami za pobijanje brezmejnega uživanja alkohola, ki je glavni vir sirovosti, podivjanosti in moralnega propadanja našega naroda. Prosili in rotili bomo učiteljstvo, da svari mladino pred uživanjem strupa, jo čuva pred strašnimi vplivi razbrzdane in gnusobe pijanstva. Vsi bomo učili in vneli mladino z besedo, še bolj s svojim živim vzgledom k treznosti in kazali na strašne posledice nezmerne uživanja alkoholnih pijač. Na delo vsi, da nas ne zamori kuga blaznega razmetanja narodnega imetja! — »Sveta vojska« pa neumorno naprej za svojim smotrom! Blagoslovljeno bodi Tvoje delo! (Odobranje.)

V enakem smislu je pozdravil zborovanje tudi tovariš Ivan Štrukelj kot predsednik Slomškove Zveze.

Neumorno delavni predsednik »Svete vojske«, g. konzistorialni svetnik Janez Kalan, je imel pač lep dan. Z njim vred smo trdno prepričani, da prinese naši domovini mnogo lepih sadov.

Zanimivo je pismo, ki ga je tikoma pred taborom pisal tov. Gangl naš vrli Janko Žirovnik, nadučitelj v Borovnici. Pismo se glasi:

»Sveta vojska« se bo zbrala v nedeljo v »Unionu«. Med generali berem tudi

tvoje ime. Prav vesel sem tega pokreta. Saj se že petdeset let vojskujem: pojem, deklamujem, predavam, učim, pa je vsak dan hujše, vsak dan številnejše čete treba zavračati. Katoliška cerkev se že tisoč let vojskuje, pa ima premalo Gregorčičev: Odločno odpovej se svoji sreči... Zato pa tako majhen uspeh, kakor se je pokazalo ob koncu vojne! — Tisk je svet zmaljal, da kar poka. Strasti so razpaljene, in treba bo olja na te valove. Pa naj se spoke zamažejo in valovi pomire tudi s tiskom, a z enotnim — in principiis — smotrenim, modrim, domoljubnim, ki ima samo blagor naroda pred očmi. Saj vendar vsi vemo, da je največja dobrota in lepota na svetu zdravo telo in da je najlepša zabava razumno delo, ki ustvarja toliko vrednot, da jih pameten človek ne more porabiti zase, ampak še lahko podpira z njimi siromaka, ki je preneumen ali pa nezmožen ustvarjati jih v zadostni meri. Zato pa le na podvojeno delo! Učiteljstvo lahko veliko pripomore. Zberite dobre referate in ponatisite jih, da cenijo pridejo med ljudi. To izda več nego časnik. Zase naročam 30 takih knjižic, da jih razpečam med ljudi ter s tem razširim dobre misli »Svete vojske«.

Tako govori v boju za narodovo srečo izkušen in osivel mož — resnično narodni pedagog! Našemu stanu je v čast in naši domovini k sreči, da nimamo samo enega Žirovnika! Vsi na delo — kazalci se pomikajo na dvanajsto uro!

Delo našega učiteljstva za Jugoslovanstvo.

Radoslav Knaflič.

Nemščina kot učni predmet na narodnih šolah. — Državno ujedinjenje SHS. — Nadaljnja izobrazba učiteljstva. — Učne knjige. — Petje. — Zunanja in notranja oprema narodnih šol. — Sodelovanje učiteljstva pri šolski Ciril-Metodovi družbi.

Na vprašanje poverjenjstva Narodne vlade SHS z dne 20. novembra 1918, broj 8606, sta odgovorila učiteljski zbor in krajni šolski svet na Dobju okrajnemu šolskemu svetu kozjanskemu na podlagi tozadevnih soglasnih sejnih sklepov sledeče:

Učenje nemškega jezika kot učnega predmeta se naj na narodni šoli na Dobju za stalno odpravi. (Začasno ga je odpravilo šolsko vodstvo). Ta predlog se utemeljuje s sledečimi razlogi:

a) Že pod avstrijsko vlado bi se v smislu določb člena XIX. državnega osnovnega zakona z dne 21. decembra l. 1867, državnega zakonika broj 142, ne smel nihče siliti k učenju nemškega jezika. Vendar se je to godilo skoro po vseh narodnih šolah, ker se narod v velikem pomanjkanju narodne zavednosti temu ni protivil in ker je nemški birokratizem učiteljstvo v to sili.

b) Z ustanovitvijo Jugoslavije je ta pritisk nehal, zbuena narodna zavednost pa se je tekom zadnjega leta povzdignila na toli visoko stopnjo, da narod ob novih razmerah z veseljem odklanja učenje nemškega jezika; odpadla sta torej oba vzroka »za« ter se je pojavilo mnogo tehničnih vzrokov »proti«.

c) Ni naloga slovenske narodne šole, učiti nemški jezik, temveč njena naloga je temeljna izobrazba mladine potom narodnega jezika, torej samostalno na lastnih nogah brez »bergelja«.

d) Slovenska narodna šola se mora tesno ujemati z narodnostjo in z narodno državo, zato se naj vanjo ne uvaja ničesar, oziroma naj se iz nje izloči vse, kar bi kvarilo njen čisti narodni značaj ter bi dajalo njej in državi Janusov pečat dvojezičnosti.

e) Z uvedbo jugoslovanskega državnega jezika v vse panoge državnega ustroja ni več povoda »praktičnosti«, mučiti slovenske otroke v šoli z učenjem nemškega jezika.

f) Učenje nemškega jezika škoduje učenju jugoslovanskega jezika, ker mu jemlje učne ure, škoduje pa tudi narodu pravno; zakaj zbuj v mladini, zlasti v dozorevajočih letih, željo po nečem tujem ter ustvarja podlago za protinarodno, torej narodu in državi jako škodljivo izseljevanje v nemško državo na delo, kjer se navzamejo izseljenci tujega duha in nemškega napuha ter se svoji narodnosti odtujujejo, v pre mnogih slučajih žalibog potujejo.

g) Nemci so se v zvito provzročeni svetovni vojni izkazali z vsemi svojstvi divjih Hunov in Vandalov. Provzročali so namreč ter razširjali med človeštvo neizmerno mnogo gorja, trpljenja, uničevanja in smrti, zaslužijo torej zaničevanje vsega civiliziranega sveta, zaradi česar zaslužijo tudi naše zaničevanje. V oči-

gled temu bi se moralo smatrati za sramoto Slovanstva, segati še nadalje po učenju jezika novodobnih političkih Vandalov in Hunov. Iztrebljenje nemškega jezika v obliki napisov v javnem življenju ter v obliki učenja v narodnih šolah Jugoslavije, je postalo prava potreba našega narodnega čiščenja.

Beseda k reformi ljudsko-šolskih beril.

Iz podrtje starega šlendrijana se poraja novi svet, ki hoče imeti novih ljudi, ki bi naj dali svetu one nove vsebine, katere dosedanje pogrešanje je povzročilo vse gorje sedanjih in preteklih dni. Koliko se je svet bahal s svojo kulturo, kako so se posebno Nemci radi bahali kot narod kulture; svetovna vojna pa je na bridkožalosten način dokazala, da je bila vsa ta »velika« kultura velika le po svoji vnanosti, zatorej pa je bila polna gnusobe. Ako bi namreč bila vnanjemu blesku te lažikulture odgovarjala vsaj v približno isti veličini notranja lepota, ne bi bilo nikdar mogoče, da bi se bila pošast barbarizma po vsej solzni dolini tako razpasla, kakor se je. Tako pa nam je zgodba preteklih dni oni moderni Mene-Tekel-Fares, ki nam glasno govori, kakšna ne sme biti v bodoče kultura. Kulturi je manjkalo etike, in kakor se v življenju česče dogaja, da se kdo polasti pravice, ki mu ne pristojajo, tako si je znala tudi ta lažikultura pridobiti v javnosti mesto absolutista, tako da se je njeno vnanost smatralo kot smoter in višek kulture ter je ta tako ostala posoda brez vsebine, telo brez duše. Stavba, zgrajena na njej, je bila sezidana na pesek, in ni čuda, da je nastal tolik polom.

Ce hočemo, da bo svet resnično v pravem duhu prenovljen, tedaj si vzgojevalci napišimo na prapor z žarečimi crkami: Etika!

Dogodki sa nas jako prehiteli in presenetili, in tako ni drugače mogoče, kakor je stvar v istini, da namreč stojimo danes z našo šolo in z našo mladino pred svojo mlado Jugoslavijo še v popolnoma stari cpravi, kar pa ne bi smelo biti že iz oziroma na načela etike, kakor tudi iz oziroma na voljo, dati svetu nove vsebine. Poverjenstvo za uk in bogočastje je tedaj v uvidevanju tega imenovalo enketo, ki naj bi za naše šole sestavila novih učnih knjig in je povabila tudi naši dve organizaciji k sodelovanju.* Gotovo gre tukaj v prvi vrsti za sestavo ljudskošolskih čitank kot najvažnejših učnih knjig. Čitanka je takorekoč ono brusilo, kjer se brusijo dragoceni kamenji v bisere, je tedaj najvažnejša knjiga za učenca in torej tudi najvažnejša knjiga — v idealnem oziru seveda — za vso in prav posebno še za učiteljsko javnost. Mnenja sem tedaj, da je potrebno in prav, da se v javnosti izpregovori beseda o tem važnem učnem sredstvu, in tako podajam v sledečem nekaj načel, ki jim naj bi z ozirom na potrebe novega časa odgovarjale nove čitanke.

1.) Že od nekdanj občeveljavna načela (od znanega k neznanemu, od lažjega k težjemu, od bližnjega k daljnemu, vsak naš bližnji človek sam sebi najbližnji, otroškemu obzorju odgovarjajoče itd.) ostanejo seveda v veljavi tudi še za naprej.

2.) Zgodovina, ta najboljša učiteljska narodov, nam z vso resnobo kliče: »Več etike in več estetike!« Zato naj šolska čitanka kot ogledalo vsega pouka odgovarja v polni meri temu klicu.

V to svrhu je treba:

a) Sestava čitank naj se poveri onim učiteljem, ki so že večkrat v javnosti zastavili pero in besedo za uveljavljenje etike!

b) Med vsebino beril naj zavzamejo važno mesto biografije naših slavnih in zaslužnih mož (žen), osobito onih, ki se po svoji kremenitosti in čistosti značaja posebno svetijo in ki naj bi bili šolski mladeži oni goreči steber, ki bi ji kazal pot skozi življenja zmote v obljubljeno deželo.

c) Realistična berila naj imajo v čitankah samo toliko prostora, kolikor ga morejo in smejo po načelih etike in estetike zasesti; tozadevni berilni sestavki bi naj bili le kot nekaka moralna prevleka predpisane realistične stvarine. Za realije kot take naj se sestavijo posebne knjige.

3. Vsi proizvodi v berilih morajo biti v vsakem oziru umetniško dovršeni, zaradi česar naj v čitankah najdejo prostora produkti le najboljših naših mladinskih in drugih pesnikov in pisateljev (Gangl, Milčinski, Zupančič, Cankar, Meško, Lah i. dr.); tudi vezava knjig in slike v njih

* Najprimernejše bi pač bilo, da bi enketa z sestavo ljudsko-šolskih knjig cela obstojala izključno le iz ljudskošolskega učiteljstva. — Op. pis.

naj odgovarjajo pravi umetnosti. (Maksim Gaspari, Dragotin Humek.)

4. V čitanki za višjo stopnjo naj bodo tudi za to sposobna dela srbskih pisateljev v cirilici.

5. Na vsako šolo se pošlje po en izvod knjig, da jih lahko prouči vse učiteljstvo, na kar jih uradne okrajne učiteljske konference aprobirajo, s čemer se knjigam edpre pot v šolo.

Čitanke, ki bi njih sestavitev odgovarjala tem načelom, bi vsekako pomenile pozitiven korak navzgor, in ker je naša trdna in odločna volja, iti sigurnih korakov navzgor, je upoštevanje teh načel naša zahteva.

Končno še tudi sledeče:

Da mladino že zgodaj opozorimo na naše pisatelje in njihove proizvode ter jo obvarujemo pred nevarnostmi umazane literature, se naj za učence višje stopnje izdaja posebna pisateljska knjižnica, ki naj bi jo prirejal književni odbor in ki naj bi bila poleg čitanke skupno berivo učencev.** Da bi odgovarjala svoji nalogi, bi vsaka posamezna taka knjižica morala vsebovati najboljše proizvode le enega pisatelja. Na čelu knjige bi naj bila pisateljeva biografija, ki naj bi učence opozarjala še na druga lepa njegova dela. Književni odbor bi izdajal to knjižnico od časa do časa ter izbiral od dobrega najboljše.

Tako čtivo bi povzdignilo v učencih šolsko zavest, pomnožilo veselje do šole, veselje in smisel do poštene domače literature ter bi v moralnem oziru imelo velik vpliv ne le na šolsko mladino, ampak tudi na narod sploh. In to je, česar je treba.

Ljudevit Potočnik.

Slovensko šolstvo v Gorici — zatrto.

Komaj so se Italijani le malo udomačili v naših krajih in že pricenjajo s sebi lastno metodo zatirati vsak pojav slovenstva.

Avstrijske oblasti goriških Slovencev že od nekdanj niso bile naklonjene. Velike političke boje so morali izvajati goriški Slovenci, da so dosegli lastne šole. Mestni magistrat goriški jim ni hotel priznati niti ene slovenske šole, šele po trdem boju se je slednjič vdal in otvoril — ne v sredini mesta — pač pa na periferiji Podturnom v stari vojašnici, ki ni v nobenem oziru odgovarjala šolskim namenom, ljudsko šolo. Naši otroci so se zaradi tega branili pohajati te šole.

Ker država ni hotela, so si iz lastnih sredstev zgradili v Gorici lastna šolska poslopja, kakor Šolski Dom, Gregorčičev Dom, Mali Dom, Novi Dom in Ciril-Metodovo šolo. Otvorili so v teh modernih zgrajenih prostorih svoje zasebne učne zavode, ki jim je šele po hudih bojih avstrijska vlada priznala pravico javnosti. V zadnjih letih je vlada premestila tudi moško učiteljsko iz Kopra v Gorico in otvorila humanistično gimnazijo. V kompenzacijo pa je Italijanom otvorila realno gimnazijo. V vse te šole, t. j. v ljudske šole v Šolskem in Gregorčičevem Domu, v Ciril-Metodovo šolo na Blanciah, na učiteljsko moško in žensko, na gimnazijo in realno ter obrtne šole je pohajalo na tisoče slovenskih učencev in učenek.

Ko so Italijani zasedli Gorico, so takoj nastanili po vseh slovenskih šolah vojaštvo. Iz šol so odnesli vso opremo, celo klopi, ki so jih v zadnjem času šole dobile s Kranjskega in iz Kromeriza na Češkem.

Ker so slovenski otroci v Gorici sedaj brez pouka, se je dne 7. januarja podala deputacija šolskih ravnateljev k prefektu Gottardiju. Le-ta je obljubil ljudske šole, ko bodo barake za vojaščino pripravljene. Glede slovenske gimnazije v Gorici ni hotel ničesar čuti, pač pa je deputaciji obljubil, da se bo Slovincem na Goriškem godilo v tem pogledu tako, kakor segodi beneškimi Slovincem.

Tako tedaj — Slovincem na Goriškem se bode godilo tako kot beneškim Slovincem — to se pravi: 40.000 beneških Slovencev je pustila laška vlada brez slovenskega pouka, in razume se, da bo ravno tako 170.000 goriških Slovencev pustila brez slovenskega pouka.

Gorje nam, če bi ostali pod vlado laškega imperializma! To se ne sme zgoditi in se tudi ne bo zgodilo!

Iz naše organizacije. Skupne zadeve.

Društvu »Jubilejna samopomoč« je treba takoj poslati letnino za leto 1919. Kdor ne prejme tekom enega tedna po-

** Kot skupno berivo naj bi naročili in rabi tudi mladinske liste. — Op. pis.